

Alternatif Bir Medya, Altkültürün Sesi: Zinler Üzerine Bir Değerlendirme

Aslı ELGÜN ORAL

Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Gazetecilik Bölümü

İzmir

Özet

1930'lu yıllardan itibaren önce hayran olunan bir konuya ilişkin yazıların yer aldığı fotokopi ile çoğaltılan bir yayın biçimi olarak ortaya çıkan fanzinler, 1970'li yıllardan itibaren içerik ve biçim açısından değişmiş ve zin adını almışlardır. Fotokopi ile çoğaltılarak genellikle yazarın ya da yazar grubunun düşüncelerini yansıttığı, amacı yüksek tiraja ulaşmak değil, ortak düşünceye sahip bireylere ulaşmak olan zinler, gerek A.B.D.'de gerekse Avrupa'da yıllar içinde yaygınlaşmış ve Punk ya da Riot Grrrl Hareketleri gibi toplumsal hareketlerin en çok kullandıkları yayın aracına dönüşmüşlerdir. Bu artan görünürlüğü ve etkisi yüzünden de zinler dikkat çekmiş ve incelenmeye başlanmışlardır. Uluslararası alan yazınında zinler hakkında çok sayıda çalışma bulunmasına karşın ulusal alanyazınında konu ile ilgili az sayıda çalışma mevcuttur¹. Türkiye'de nitelik ve nicelik açısından çeşitlilik arz etmesine rağmen fanzin ya da zin ile ilgili akademik çalışmaların azlığı göze çarpmış², bu çerçevede de uluslararası alanda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi Türkiye'de yapılabilecek olası çalışmalara yol göstermesi açısından önemli görülmüştür. Bu amaçla, yapılacak alanyazın taraması ile uluslararası alanyazınında konu ile ilgili çalışmalar incelenerek konuya ilişkin yaklaşımlar, tanımlar açıklanmaya çalışılacak, güncel kullanımları konusunda tartışma yürütülecektir. Konu ile ilgili alanyazın çalışması zinlere ilişkin kuramsal/kavramsal çerçevenin ortaya çıkması açısından önem arz etmektedir. Çalışma, zinler konusunda alanyazın taraması niteliğindedir ve uluslararası alanyazınında zinlerin tanımlanma biçimleri, değerlendirme süreçleri üzerine odaklanmaktadır. Böylece ulusal alanyazın için yeni ve özgün olan bu bağımsız yaygın biçimine açıklık kazandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Fanzin, Zin, Zinster, Alternatif medya, Altkültür

An Alternative Media, Subcultural Voices: An Evaluation of Zines

¹ 2016 yılında Yükseköğretim Kurulu bünyesinde yer alan ve yurt içinde yapılmış olan tezlerin toplandığı bir veritabanı olarak Ulusal Tez Merkezi (www.tez2.yok.gov.tr) internet sayfası üzerinden yapılan bir tarama ile "fanzin" anahtar sözcüğü ile toplam iki adet teze rastlanmıştır, "zin" anahtar kelimesi ile ilgili hiçbir yayına rastlanmamıştır. Tezlerin biri 2005 yılında diğeri ise 2015 yılına aittir. Bir diğer tarama ise Ulakbim tarafından oluşturulan akademik hakemli dergi veritabanı olan Dergipark'ta gerçekleştirilmiştir. Anahtar kelime olarak "fanzin" ve "zin" kullanılmış ve 1247 adet dergi içinde bu anahtar sözcük ile herhangi bir veriye ulaşılamamıştır (Aralık2016).

² Türkiye'deki fan/zinler ile ilgili ayrıntılı bilgi için Öktem, A.(2006). *Genel Kültürden Kenar Kültüre Şeytan Aletleri Fanzinler ve Öteki Kitaplar*, İstanbul: Everest Yayınları.

Abstract

In the 1930s, having emerged as a kind of publication in which fans wrote and published essays on subjects they admired greatly, fanzines changed in content and form and took on the name 'zines'. Zines were photocopied, and they generally reflected the thoughts of their authors or groups of writers. Moreover, they generally addressed individuals with the same mindset and did not seek any profit. Zines were popularized in the U.S.A. and Europe over years and became the most common publication tool for social movements such as the Punk or Riot Grrrl movements. They garnered attention because of their growing impact and visuality. While there are numerous studies on zines in the international literature, few exist on the national scale.³ Academic research on fanzines or zines varies in quality and numbers, and its scarcity in Turkey⁴ has caught our attention. We view the evaluation of studies at the international level as a key factor in the determination of the path for studies at the national level in Turkey. In line with this, our analysis of the international literature in a literature review will define the approaches and definitions that we will adopt for the subject. The literature review is significant as it reveals a theoretical/conceptual framework regarding the zines. The study takes the form of a literature scan regarding zines and their definitions in the international literature, their handling of given topics and their styles. Thus, it sheds more light on this unique form of independent publication.

Keywords: Fanzine, Zine, Zinester, Alternative media, Subculture

Giriş

1930'lu yıllarda belirli bir konuya(edebiyat, sanat, film vd.) ilgi duyan kişilerin bireysel çabaları ile yayınlanan fanzinler, 1970'li yıllardan sonra zin adını almaya başlamış ve yıllar içinde artan sayıları ve görünürlüğü ile alternatif söylemin bir parçası haline gelmişlerdir. Fanzin ve zin;tasarım,biçim, örgütsel yapı, işleyiş ve dağıtım süreçleri açısından birbirine benzese de ortaya çıkış koşulları ve içerikleri açısından birbirinden farklıdır. Kavram zamanın koşullarına göre ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak dönüşmüştür. Fanzinler, belli bir konu, edebiyat, film, müzik üzerine odaklanmış olan yayınlardır (Atton, 2011a, s. 565). Zinler ise; dağınık, türlü türlü kişisel düşüncelerin yer aldığı, politik, boyutları ana akım magazinlerin aksine daha küçük olan, kolajların ağırlıkta olduğu genellikle siyah-beyaz, anaakım dışı konuların yer aldığı, bazen elle yazılan bazen ise bilgisayar ortamında tasarlanarak

---

³ In 2016, two studies were came across in a scan made using the keyword 'fanzine' in the domestic study database of the International Thesis Centre (www.tez2.yok.gov.tr) which is in the body of the Higher Education Council. We couldn't find any studies in a search made using the keyword 'zine'. One of the two thesis belong to the year 2005, the other one was published in 2015. Another scan was made in the academical arbitrary journal database of Dergipark. Not a piece of data was acquired using the keywords "fanzine" and "zine" among the 1247 journals (December 2016).

⁴ For detailed information on fan/zines in Turkey: Öktem A. (20006). *Genel Kültürden Kenar Kültüre Şeytan Aletleri Fanzinler ve Öteki Kitaplar*, İstanbul: Everest Yayınları.

çıktı alınan, üretiminden dağıtımına kadar bağımsız olan yayınlardır (Wooten, 2012, s. 9). Zin kelimesi ilk defa 1965 yılında Oxford İngilizce Sözlüğü tarafından fanzin kelimesinin kısaltılmış hali olarak tanımlanmıştır. Chris Atton ise *Alternative Media* adlı kitabında kavramdaki dönüşümün altında yatan şeyi bu alanda daha politik ve marjinal bir konu çeşitliliğine geçilmesinden kaynaklandığını belirtir(2006, s. 55). Fanzin daha çok hayran olunan bir konu çerçevesinde şekillenen yayınlara gönderme yaparken zin ise alternatif politik bir söyleme sahip yayınlar için kullanılmaktadır. Kavramın bu değişimine teknolojik gelişmeler de aracılık etmiştir. 1930-1960 yılları arasında teksir makinesinin icat edilmesi ve buna bağlı teknolojilerin ilerlemesi fanzinlerin üretim ve basımını kolaylaştırmış ve daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamış, 1980'li yıllara gelindiğinde ise fotokopi makinesi zinlerin çoğaltılmasında popüler bir yol olmuş, 1990'lı yıllarda basılı versiyonlar internetin tüm dünyada yaygınlaşması ile yayınlar elektronik ortama geçmiş ve e-zine adı ile anılmaya başlanmışlardır (Blandy, 2002). Böylece ilgi alanlarına yönelik kişisel paylaşımları ve deneyimleri kapsayan fanzin kelimesi zamanla hem içerik hem de teknoloji ile ilişkisi açısından farklılık gösterdiği için zin kelimesi ile ifade edilir hale gelmiştir.

Zinler; “yazanın kendi imkanları ile basılan, genellikle (her zaman değil) bir kişi tarafından yazılan, kolektif ya da bireysel bir ağ vasıtasıyla dağıtımı gerçekleştirilen yayınlardır” (Bartel, 2004, s. 1). Duncombe ise zini, ticari ya da profesyonel olmayan, az sayıda kişiye ulaşan, üretiminin, yayınının ve dağıtımının üretimi tarafından yapıldığı metinler olarak tanımlar (2008, s.7). Bir başka tanıma göre ise zin, bireysel ya da grup tarafından düzenlenen, mülakatlar ve röportajlardan oluşan, mümkün olduğu kadar ucuza üretilen, birbirine zımbalanmış ve az sayıda mekanda dağıtılan dergilerdir(Hebdige, 2002, s. 111). Duncombe (2008), *Notes From Underground: Zines and The Politics of Alternative Culture*(Yeraltından Notlar: Zinler ve Alternatif Kültürün Siyaseti) adlı çalışmasında zinleri konularına göre kategorilerine ayırmıştır:

- Bilimkurgu: Başlangıcı 1930'lu yıllara dayanan ilk fanzin örnekleridir. Şu anda sayıları az da olsa fanzin dünyasının hatırı sayılır kategorilerindedir.
- Müzik zinleri: Genellikle özel bir tür ve günümüzde daha çok alternatif rock ya da punk müziği üzerine odaklanırlar. 1990'ların ortalarından itibaren A.B.D'de sayıları oldukça artmıştır.
- Spor zinleri: Amerika'da kadın ve spor, beyzbol, güreş gibi alanlarda çıkarılan; İngiltere'de ise futbol ile entegre olmuş popüler zinlerdir.
- Televizyon ve Film zinleri: popüler ya da popüler olmayan eğlence kültürüne odaklanan bu zinler aynı zamanda korku ya da kitch türlerini de ele almaktadırlar.

- Politik zinler: Bu zinlerianarşizm, sosyalizm, faşizm, feminizm gibi geleneksel siyasi ayrımlardan yola çıkanlar ve bu tip kimlik kategorilerine vurgu yapmayan ama siyasi/kültürel konulara ağırlık verenler olmak üzere iki türe ayırabiliriz.
- Kişisel zinler(Perzine): Günlük niteliği taşıyan, kişisel deneyimlerin aktarıldığı zinler.
- Durum zinleri: Yazarın yaşadığı kültürden ve çoğu zaman yer altı kültüründen haberlerin, bakış açılarının yer aldığı zinler.
- Ağ zinler: Diğer zinlere göndermeler yapan aynı zamanda müzik, sanat, teknoloji içerikleri ile bezenmiş yayınlar.
- Dinsel zinler: Cadılar, paganlar üzerine yazıların bulunduğu zinler.
- Mesleki zinler: İş hayatının içindeki hikayeleri anlatan metinler.
- Sağlık zinleri: Alternatif tıp, sağlıklı yaşam, ölüm/yaşam ile ilgili konuları ele alırlar.
- Cinsiyet zinleri: Cinsel yönelimler ve cinsiyet üzerine çıkan zinler.
- Edebiyat zinleri: Roman, şiir gibi türler üzerinden çıkan yazıları kapsarlar.
- Mizah zinleri: Mizah, güldürü üzerine şekillenmişlerdir.
- Seyahat zinleri: Alternatif gezi önerileri ve yol günlükleri olarak yayın yaparlar.
- Sanat zinleri: Daha çok çizimler, fotoğraflar yer alır.
- Diğer: Bu kategorilerin içine girmeyen zinler (s.15-17).

Zinlerde olan bu çeşitlilik hem alanın tanımlanmasında değişim yaratmış hem de üretim ve dağıtım süreçlerinin ele alınmasını sağlamıştır. Zinler, ilk işlevi iletişim kurmak olan bireysel mecralardır ve kendi topluluklarında dolaşımda olan kişisel ifadeleri taşıyan ürünlerdir; bu kişiler “ben varım” diyebilmek, bunu diğer kişilerle paylaşabilmek için zin çıkartmaktadırlar (Duncombe, 2008, s. 49). Ve ayrıca zinler güçlerini egemen kültür karşısındaki alternatif içeriklerinden ve farklı biçimlerinden alırlar.

Zinler, tarihsel süreçte ortaya çıkan hareketlerle(Punk Hareketi, Riot Grrrl Hareketi vs.) beraber ilerlemiş yayınlardır ve zinler zaman içinde farklı açılardan ele alınmışlardır. Eleştirel içeriklerine, biçim ve dağıtım süreçlerine bağlı olarak alternatif medya (Atton, Vatikotis, Downing) ve altkültürün sesi (Duncombe, Hebdige) olarak nitelendirilmişler, eğitim bilimleri alanında da eğitsel bir materyal olarak kullanılmaya başlanmışlardır.

Alternatif Medya Zin İlişkisi

Anaakım medya toplumunda baskın olan bir dizi değeri meşrulaştırıcı ve yeniden üreten bir yapıya sahiptir. Bu durum özellikle geleneksel medya araçları ile sağlanır. Medyanın mülkiyeti ve kurumsal yapısı zaman içinde tekelleşmeye doğru evrilmiş bu da alternatif

kamusallıklarını görünmez kılmıştır. Bunun karşısında eleştirel medya çalışmaları doğmuş ve medyanın bu tekelleşmiş, tek tipleşmiş söylemine ve temsil düzenine karşıt okumalarda bulunulmuştur. Bu karşıt okumalar, medyanın eril dilini, cinsiyetçi söylemlerini, nefret söylemine dönüşen “öteki” ile ilişkisini eleştirirken alternatif söylemlerin ve biçimlerin inşası başlamıştır. Bu yeni bakış açısı alternatif yaklaşımların/biçimlerin/türlerin ortaya çıkmasına, benimsenmesine de zemin hazırlamıştır.

Alternatif medya, yurttaş medyası, topluluk medyası, sivil toplum medyası, rizomatik medya gibi adlandırmalar baskın medya söylem/biçim ve yapısı dışında olan medyayı tanımlanmak üzere kullanılmaktadır. Bu dışında olma meselesi; hem biçim, içerik hem de dağıtım açısından değerlendirilir. Ama çoklu yapısı ve farklı söylemleri barındırmasından kaynaklı nedenlerle bu mecraların kuramsal ardalanı Laclau ve Mouffe'nin “farklılıkları sabitleyen-ve böylelikle inşa eden- tek bir temel yoktur” bakış açısından hareketle oluşur (akt. Bailey, Cammaerts ve Carpentier, 2015, s. 28). Bu, konuya kuramsal açıdan çeşitlilik kazandıran bir önermedir. Bu önermeye ek olarak Fuchs (2010), alternatif medyanın toplumun egemen değerlerini de sorgulayan bir yapıya sahip olması gerektiğini belirtmektedir (s.174). Alternatif medya bir yandan biçim, içerik, dağıtım açısından heterojen bir yapıyı benimserken diğer yandan toplumda yer alan baskın değerleri sorgulamaktadır. Konu ile ilgili topluluk medyası, sivil toplum medyası, rizomatik medya ve radikal alternatif medya olarak dört yaklaşımdan söz edilir ve kuramsallaştırmaya gidilir.

Medyayı topluluk medyası olarak adlandıran yaklaşım; benzerlikler, ortak ilgi alanları, coğrafi yakınlıklar gibi özellikleri barındıran toplulukların kendini ifade biçimi ve kamusalıkları olarak konuyu değerlendirir ve örgütlenme biçimi, mülkiyet, katılım ve temsiliyet tarzları üzerinden medyayı tanımlar. Topluluk medyası; profesyonel olmayan kişilerin üretim sürecine katıldığı, izleyici kitlesinin bir dizi tanımlayıcı grup ilişkisi içeren karışık kolektif kimliklerden oluştuğu, toplum tarafından bastırılmış, yaftalanmış, baskı gören grupların bu kanallardan kimliklerini dış dünyaya ilan ettiği bir iletişim biçimi olarak tanımlanır (Bailey vd., 2015, s. 42). Bu tanımda topluluk medyasına üye olan kişiler kurumsal bir yapıya sahip değildirler.

Alternatif medyayı sivil toplum medyası olarak gören model, sivil toplumu devlet ve piyasadan ayrı ve bu hegemonik alanlara karşı meydan okuyabilecek, alternatif kamusalıkların yaratılabileceği bir alan olarak konumlandırır (Bailey vd., 2015, s. 52) ve sivil toplum medyasını devlet-ticari medya arasındaki üçüncü ses olarak nitelendirir (Fuchs, 2010, s.176).

Bir diğer model ise; anaakım ve alternatif ikiliği çerçevesinde gelişir. Yaklaşım; anaakımı tanımlayan mülkiyet ilişkilerine, dağıtım ağlarına, telif haklarına, temsil biçimlerine,

söylem ve örgütlenme biçimlerine karşı biçim/içerik/yapıda örgütlenmiş olan medyayı alternatif medya olarak kabul eder. Chris Atton'un değerlendirmesi ile alternatif medya diğer tanımlamalara göre daha kapsayıcı bir anlama sahiptir; alternatif yaşam stil dergilerini, çeşitli fanzin ve zin yayıncılığını, şiir/kurgu yayıncılarını ve küçük ölçekli basını da içerebilir(2011b, s.16). John H.R. Downing ise "radikal" sözcüğünü kullanmayı tercih eder ve hegemonik politikalar, öncelikler ve bakış açılarına alternatif bir bakışı ifade eden küçük ölçekli ve birçok farklı biçimlerdeki medyaya atıfta bulunduğunu belirtir (Downing, 2001, s. V). Alternatif medya ya da radikal medya; "küçük ölçekli ve belli topluluklara, muhtemelen çeşitliliklerine saygı duyduğu dezavantajlı gruplara yönelik, devletten bağımsız, yatay (ya da hiyerarşik olmayan) yapıya sahip, demokratikleşme ve çoğulculuk çerçevesi içinde takipçi kitlenin erişimini ve katılımını kolaylaştırıcı, tahakküm kurmaya çalışmayan (olası karşı hegemonik), kendi kendini temsil etmenin önemini vurgulayan söylemler ve temsiller" (Bailey vd., 2015, s. 48) olarak tanımlanır.

Deleuze ve Guattari, karışık, çoklu, merkezsiz yapılar için köksap (*rhizome*) kavramını kullanmıştır. Köksap, sınırlı hiyerarşik, katmanlı tamlıklar karşısında; hiyerarşik olmayan, birleşik bir yapı içinde anlatılmayacak çokluklardır ve parçaları her bir elementin diğerlerine bağlı olduğu düzensiz, rastgele şebekeler oluştururlar (akt. Bogue, 1996,s.121). Bu düşünceden hareketle alternatif medya modeli olarak ortaya çıkan rizomatik medya, medyanın düzensiz, bir köke bağlı olmayan, merkezsiz olma özelliklerini ön plana alarak "sivil toplum kavşaklarındaki rolü, belirsizliği, piyasa ve devletle kesişimi ve bağları" (Bailey vd., 2015, s. 27) ilkelerine göre tanımlanmıştır. Bu belirtilen dört model de alternatif medyayı değerlendirmek, modellemek açısından önemlidir.

Yukarıda tanımlanmış olan modellere göre şemsiye bir kavram olarak kullanılan alternatif medya, ticari olmayan/reklam gelirini reddeden, iktidara muhalif, anakım medyada yer alamayan konuların ve düşüncelerin yer aldığı, bağımsız, yatay örgütlenmeyi benimseyen, gönüllü katılımcılarla işbirliği halinde olan, konuda çeşitlilik ve çoğulluktan yana, okuyucu ile yazarı yaklaştıran anlayışa sahip bir mecra olarak nitelendirilebilir. Zinlerin alternatif bir medya olarak nitelendirilmesinin nedeni ise içerik, biçim, dağıtım ve *zinesterlar*⁵ açısından alternatif medyanın özellikleri ile örtüşen tarafları olmasından kaynaklanmaktadır.

Zinler, parçası oldukları toplumsal hareketlerin içerikleri, özellikleri ve buna bağlı olarak ortaya koydukları mesajlar nedeniyle alternatif medya kapsamında

---

⁵ Zinester: Alanyazınında zin üreticileri, zini üretenler anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin Türkçe karşılığı bulunmadığından İngilizce alanyazınında kullanıldığı gibi bırakılmıştır. Metnin ilerleyen bölümlerinde kavram ile ilgili açıklamada bulunulacaktır.

değerlendirilmektedirler. Zinlerin, kişisel birer mecra gibi gözükse de, 1970’li yıllardan sonra yayınlanan metinlerin politik bir alana referans verdiğine ve politik bilincin yansıtıldığı yayınlar olduğuna vurgu yapılmaktadır(Duncombe, 2008; Atton, 2011a; Triggs, 2006). Bu, zinlerin içeriklerinin hayran olunan, ilgi duyulan bir konunun dile getirilmesinden çıkıp toplumun, kültürün eleştirisinin yapıldığı metinlere dönüşmesinden kaynaklanır. Bunun en büyük nedeni ise, A.B.D.’de ve Avrupa’da ortaya çıkan muhalif, sistem karşıtı Punk Hareketi ve Üçüncü Dalga Feminist Hareket’in varlığıdır.

Punk, 20.yüzyılda sanayileşmiş kapitalist batı toplumlarında ve kurulu müzik endüstrisi içinde ortaya çıkmış olan yıkıcı gücü olan bir harekettir. Bir kavram olarak “punk” ilk olarak 1970’li yıllarda New York’ta müzik alanında sahneye çıkmış, İngiltere’ye yayılmış ve statü karşıtı duruşu, belirgin DIY⁶ ahlakı/etiği ve modern toplumdaki yabancılaşma karşıtı söylemleri ile karakterize edilmiştir(Dunn & Farnsworth, 2012, s. 137). Punk grupları yasa ve düzene karşı en belirgin eylemlerini grup isimleri, sahne performansları, şarkı sözleri ve bağımsız yayınları ile yapmışlardır. Hebdige’e göre “grup isimleri (*Unwanted, Rejects, Sex Pistols, Clash, Worst vb.*) ve şarkı adları (“*Belsen Was Gas*”, “*If You Don’t Want To Fuck Me*”, “*Fuck Off*”, “*I Wanna Be Sick On You*”) bütün bir Punk Hareketini şekillendiren kutsal şeylere saygısızlık ve gönüllü toplum-dışılık statüsü gibi eğilimleri”(2002, s. 103) yansıtmaktadır. Bu muhalif, sistem dışı kalma isteği bağımsız bir yayın türü olan zinleri kullanmalarına da neden olmuştur. Anaakım medyadan uzak, hiyerarşileri reddeden, meta-anlatılardan mikro-anlatıların önemsendiği, anti-piyasa söylemlerin benimsenmiş olduğu hareket içinde zinler etkin bir iletişim aracı haline gelmiş ve müzik gruplarının röportajları, manifestoları, albüm hazırlık aşamaları, grupların mottoları zinler aracılığıyla iletilmiştir (Duncombe, 2008, s. 47). İngiltere’de çıkan ilk *punkzine*⁷, *-Sniffin’ Glue-* Mark Perry tarafından 1976 yılında yayınlanmış, A.B.D.’de ise *Punk* yine aynı yıllarda John Holmstrom ve Ged Dunn tarafından basılmaya başlanmıştır(Perkins, 1992). Bu *punkzinler* bir taraftan popüler müziğin eleştirisini yaparken diğer taraftan da sistem karşıtı söylemleri anarşizme yakın düşünceleri ile dikkat çekmişlerdir. Bu alternatif söylemler, alternatif biçim ve dil kullanımlarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle İngiltere’de manifestolarında küfürlü “*işçi sınıfı*” dilini tercih etmişler, çıkardıkları zinlerde basım hatalarını, dilbilgisi ve yazım yanlışlarını görmezlikten gelmişler, düzeltmeleri

---

⁶ Do It Yourself(DIY), kendin-yap anlamına gelen hareketin ortaya çıkışı 1860’lara dayanır (Gelber, 1997), 1960’larda ise A.B.D.’de Punk Hareketinin temellerini oluşturur ve genel olarak o dönemin müzik piyasasında etkin olan bir yaklaşımı anlatır. Bu yaklaşım, piyasa ekonomisini reddeden, dağıtım ve üretim süreçlerinde bağımsız hareket eden, kendi yayın araçlarını kullanan müzik gruplarını ve alternatif yaşam biçimlerini kapsar. (Moran, 2010).

⁷ Punkzine, Punk Hareket çerçevesinde çıkan zinler.

okuyucuya bırakmışlardır, böylece eldeki sınırlı kaynaklardan derhal ve ucuz bir şekilde üretilen tek şeyin elbise ve müzik olmadığını göstermişlerdir (Hebdige, 2002, ss. 104-105). Punk Hareketi içinde bireyler bir taraftan DIY etiğine sadık kalmışlar diğer taraftan da bağımsız, alternatif, muhalif medyalarını yaratmayı başarmışlardır.

Zinlerin önemli bir iletişim aracı haline geldiği bir başka nokta ise, A.B.D.'de ortaya çıkan Punk Hareketi'nden de etkilenen Riot Grrrl Hareketi'dir. 1990'lı yıllarda Amerika'daki eril müzik endüstrisi karşısında kadınların sesini duyurmayı amaçlayan Riot Grrrl Hareketi, çeşitli cinsel kimlikleri/tercihleri görünür kılması, şiddet, ırkçılık ve ataerkil düzen eleştirileri ile ön plana çıkmış, hareketin içinde yer alan müzisyenler ve aktivistler çıkardığı zinlerle de daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmışlardır (Kearney, 2006; Dunn&Farnsworth, 2012; Radway, 2016). Zin hareketi, 1991 yılında *Bratmobile* müzik grubundan Allison Wolfe ve Molly Neuman ile bir fanzin editörü olan Jen Smith bir araya gelmesi ve feminist bir zin olarak *Riot Grrrl*'ü çıkarması ile başlar(Radway, 2016, s.8). Bu sırada *Bikini Kill* isimli müzik grubunda yer alan ve aynı adla fanzin çıkartan Kathleen Hanna ortalama 20 kadınla "*Riot Grrrl*" adında haftalık toplantılara başlamıştır ve zin çıkartanlar, aktivistler, sanatçılar ve müzisyenlerden oluşan bu grup 1992 yılından itibaren çıkardıkları yayınlar, yaptıkları müzikler aracılığıyla A.B.D.'de cinsel kimlikler, ırkçılık, cinsel taciz, şiddet gibi konuları tartışmaya açmışlardır (Dunn & Farnsworth, 2012, s. 139). 1990'da çeşitli cinsel kimlikler ve yönelimler üzerine yazıların yer aldığı önemli zinler arasında *Jigsaw*, *Sister Nobody* ve *Chainsaw* yer almaktadır (Radway, 2016, s. 25).

Zinler, 1970'li yıllardan itibaren gerek Punk gerekse Riot Grrrl Hareketi ile özdeşleşmiş yayınlardır. Bu yayınlar her iki hareket çerçevesinde de içerikleri açısından alternatif medya olma özelliği göstermişlerdir. Elizabeth Moore makalesinde zinleri gizli tarihi ortaya çıkaran araçlardan biri olarak tanımlamakta ve anaakım medya tarafından yok sayılan, silinen, kasıtlı olarak gizlenen mahkûmların, genç kızların, engelli kişilerin, cinsel baskı ile kuşatılmış olanların öykülerini bize anlattığını söylemektedir (akt. Dunn&Farnsworth, 2012, s.145). Alternatif ve radikal medyanın içeriğini; politik, toplumsal/kültürel olarak radikal olarak nitelendiren Atton'dan (2014, s.51) hareketle de anarşist tavrı benimsemeyen Punk Hareketi'nin zinleri ile anarşist-feminist olarak anılan Riot Grrrl Hareketi'nin zinlerini alternatif bir mecra olarak değerlendirebilmekteyiz.

Zinlerin içeriği kadar önemli olan bir başka özelliği ise zin yayımcılarının okuyucuları ile aralarında kurdukları yatay iletişimin varlığıdır. *Perzineleler*⁸ çoğunlukla kendilerini büyük

---

⁸ Perzinler, Günlük niteliği taşıyan, kişisel deneyimlerin aktarıldığı zinlerdir ve kişisel zin anlamına gelir (Duncombe, 2008, s.16).

şehirde izole etmiş ve marjinalize olmuş bireylerin ürünüdür ve hem aynı durumda olan kişilerin birbiri ile karşılaşmalarını sağlaması açısından hem de biçim ve içerikleri ile okuyucuyu birer zin yayımcısı olmaya çağırması açısından önemlidirler (Atton, 2011a, s. 566). Bu çağrı, okuyucu ile *zinester* arasındaki mesafeyi azaltmakta ve zaman içinde geribildirimlere bağlı olarak zin değişime ve dönüşüme uğramaktadır. Zinler, benzer grupları gönüllülük esasına dayalı olarak bir araya getirir, bilgi paylaşımında bulunmalarını sağlar ve kendi hikayeleri aracılığıyla kültürel materyallerin aktarımını gerçekleştirir, böylece kendi toplulukları kurulmuş olur (akt. Rogers & Marshall, 2012, s.729). Bu topluluk hiyerarşiden uzak, heterarşik bir yapıdadır ve bu mesafenin azalması, iletişimin demokratikleşmesi zin kültürü içinde önemli özelliklerden birisidir.

Zinlerin alternatif medyanın özellikleri ile örtüşen bir başka özelliği ise, finans kaynaklarına bakış açıdır. Duncombe'a göre *zinesterlar* bu yayınları para için değil, bu işi sevdiği için yapmaktadırlar ve zaten sistem karşıtı bir tavrı benimsedikleri için de reklam ve devlet/resmi destekleri reddetmektedirler(2008, ss.101-103). Çoğu zaman ücretsiz dağıtılan ya da küçük bir meblağ ile satılan zinlerin amacı, para kazandırmaktan çok düşüncelerin yayılmasıdır. Ticari fon kaynaklarının reddi bir açıdan zinlerin bağımsız kalmasını sağlarken diğer yandan ise geniş kitlelere yayılmasını engelleyen bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Alternatif medya için yapılan bu eleştiri zinler için de geçerliliğini korumaktadır. Sandoval ve Fuchs'a göre mevcut sistemde, para olmadan, alternatif medya üretimi, medya üreticilerinin kendi kendilerini sömürmelerine, düşük maliyetli üretim tekniklerine ve alternatif dağıtım kanallarının kullanımına dayanır ve sürekli üretim ve geniş bir izleyici kitlesine ulaşmada sorunlar oluşur bunun sonucu olarak da kamusal görünürlük azalır(2010, s.143). Mizojeni, ırkçılık, şiddet, insan hakları ihlalleri, küreselleşmenin dezavantajları gibi anaakım medyada yer alamayan konuları ön plana çıkararak zinler finansman açısından bağımsız olmayı tercih etmekte ve bundan ötürü de geniş kitlelere ulaşamamakta ve kamusal görünürlükleri azalmaktadır. Sonuç itibarıyla, bir yandan reklam almayı, kapitalist finans yöntemlerini(ücret karşılığı satış, resmi destekler vs.) reddeden zin üreticileri diğer yandan ise geniş kitlelere ulaşmayı başaramamakta, yaşanan finans problemleri yüzünden çıkış aralıkları düzensizlik göstermektedir.

Zinleri anaakım medyadan ayıran bir diğer özelliği ise dağıtım kanallarının farklı olmasıdır. Atton'ın belirttiği üzere, zin kültürü içinde 1980 ve 1990'lar boyunca değiş-tokuş sistemi oldukça yaygındır, zinler herhangi bir ücret karşılığı olmadan yayımcılar arasında dolaşımda kalabilmekte ve daha az maliyeti olan bir zin daha çok kaynak ayrılmış olan bir başka zin ile rekabet edebilmektedir (2011a, s. 565). Değiş-tokuş sistemine göre dağılımı yapılan

zinlerin, yaratıcılarının kurdukları kişisel ağlar haricinde bağımsız kitapevlerinde, kafelerde, zin festivallerinde hatta yürüyüş ve konu ile ilgili toplantılarda dağıtımını gerçekleştirmektedir(Chidgey, 2009, s. 29). Zin kültürünün yaygın olduğu A.B.D. ve Avrupa’da “*distro*” adını alan bu mekanların bazen bir kafe/bar bazen ise bağımsız dağıtım evleri olduğu görülmektedir.

Görüldüğü üzere zinler, üreticisinin kendi düşüncelerini ifade ettiği bir yayından daha fazlasını ifade eder. Anaakım medyada yer almayan konuların yer aldığı, alternatif kamusalılıkların ortaya çıktığı, dağıtım sürecinin genellikle kişisel çabalara bağlı olarak ilerlediği zinler, alternatif medya olma özelliği göstermektedirler. Bu meselenin özünde ise zin üreticileri ve bu üreticilerin toplumsal, kültürel arka planları yer almaktadır. Bu yüzden de *zinesterların* kimlikleri zin kültürü içinde önemle tartışılan bir başka konu olmaktadır.

Zinesterlar ve Altkültür İlişkisi

Zinler başat kültürün denetimi olmaksızın kişilerin fikirlerini paylaştıkları mecralardır ve genellikle elden dağıtılan ve üretimi el yapımı olan kendin-yap yayın türü baskın kültür tarafından ayrımcılığa uğramış, toplumdaki diğerlerinin sesi, duygusu ve fikirlerini ileten bir araçtır (Desyllas & Sinclair, 2014, s. 299). Bu bağlamda da zin hangi türde olursa olsun anaakım kültüre ait içeriğin dışında içeriğe sahiptir, muhaliftir ve “kişisel düşüncelerin politik bir ustalıkla tasarlandığı yayınlardır”(Wooten, 2012, s. 9). Bu muhalif içerik, zin üreticilerinin kimliklerinden ve ait oldukları kültürün özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Zinesterlar kendi yaşamlarını, deneyimlerini yazarak aktarmayı önemseyen bireylerdir (Sklar, 2006, s.78). *Zinesterlar*, zineleri aracılıyla yaşam biçimlerini ve görüşlerini aktarmaktadırlar. *Zinesterlar*, parçalı, doğrusal olmayan, şok edici söylemleri taşıyan çalışmaları ile hem biçim hem de içerik olarak anaakım kültür karşısında olan kişilerdir(Sinor, 2011, s. 233). A.B.D.’de zin kültürü üzerine çalışan Duncombe’a göre, *zinesterlar* ekonomik, kültürel ve sosyal düzenle ilişkileri açısından birçok kişiye göre kaybedenlerdir, çünkü *zinesterlar* toplumda gücü, itibarı ve zenginliği reddetmişlerdir(2008, s.25). Çeşitli sınıf ve toplum dinamikleri olmasına rağmen zin, karşıt kültürel üretimin etiğine uygun olarak anti-endüstriyel, anti-ticari bir yapıya sahiptir ve böylece *zinesterlar*, profesyonel basından ve ticari yayıncılıktan uzaklaşmaktadır ve bir başka açıdan da *zinesterlar* genellikle çeşitli nedenlerden -yaş, ırk, sınıf, cinsel tercihler- dolayı egemen kültüre dahil olmamış ya da olmamayı tercih eden kişiler ya da gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır(Kearney, 2006, s. 143). *Zinesterlara* yönelik genellemeler yapmak ve onları tek, yekpare bir biçimde tanımlamak zordur. *Zinesterlar* kimlik ve sosyo-kültürel açıdan homojenlik göstermemektedirler. Ancak yine de alanyazınında

*zine*sterlara ilişkin ortak özelliklerden söz edilmektedir. Zin çıkaranlar müzik, politika, eylemlilik, kendini ifade ve kendin yap gibi kavramlarla ilgilenen kişilerdir(Bartel, 2004, s. 18). Ang'a(1990) göre ise "Bu tür grupların fiziksel olarak bir yerde bir araya gelmesi gerekmez, coğrafi olarak dağınık olabilirler hatta birbirlerini tanımayan kişilerdir ve bu kişiler belirli bir medya biçimine ya da içeriğine duydukları ortak ilgi yüzünden sembolik olarak birbirine bağlıdır(akt. Mabwezara, 2015, s. 496). Bu kişiler süreç içinde birçok zaman çeşitli şekillerde (dağıtım süreçleri, geribildirim, mektuplar vs.) birbiri ile temas ederler, bu temas bazen kişilerin birbirleriyle yakın ilişkiler geliştirmesine neden olurken bazen ise grupları birbirinden uzaklaştırmaktadır.

Zinestarların, zin üretme motivasyonları üzerine yaptığı çalışmada Wright(1996), zinlerin isimlerini ve *zine*sterların kullandıkları mahlasları değerlendirmektedir. Ona göre *zine*sterların kullandıkları mahlaslar kendi yaşamlarının bir yansımasıdır, sembolik düzen içinde zin adları da üreticilerinin bir uzantısıdır. Sembolik olarak üretici ve zin yer değiştirirler, böylece zinler, yayıncısının kendi kimliğini yeniden yapılandırması veya güçlendirmesi için bir aracı olarak işlev görür(Wright, 1996). Bir anlamda zinler, metin içeriklerinden isimlerine, kullandıkları mahlaslara kadar *zine*sterları sembolik olarak temsil eden yayınlardır.

*Zine*sterların zinlerini üretirken tercih ettikleri kes-yapıştır biçimleri, anaakım kültür dışında konumlanmaları(Punk Hareketi ve Riot Grrrl Hareketi içinde), sert, muhalif, anarşist tavırları onların altkültürün temsilcileri olarak görülmelerine neden olmuştur.

Kültür, bütün toplumsal faaliyet alanlarında görülen ve "özel olarak" kültürel faaliyetlerde-dilde, sanat tarzlarında, entelektüel etkinliklerinde- kendini apaçık belli eden bütün bir hayat tarzının kurucu ruhudur ve toplumsal düzenin dolaylı ya da doğrudan bir ürünüdür (Williams, 1993, s. 10). Bu bağlamda geniş anlamda kültür toplumsal düzende modadan sanata, alışkanlıklardan mimariye kadar her şeyi kapsar. Jenks ise, kültürü kültürel söylemler, karşıtlıklar ilişkisi, insanı yönlendirme özelliği ile ele almaktadır ve bu çerçevede egemen kültürü -genel, paylaşılan, ortak olanı- hegemonyanın yeniden üretilmesine aracılık ettiği ve devletin aygıtları tarafından bireye aktarıldığı, tahakkümcü olduğu için eleştirmektedir (2007,s. 156).

Kültürel çalışmalar açısından kültür içinde hegemonya aracılığıyla rıza üretimi belli dönemlerde ve toplumun geçirdiği süreç içinde bazı kesintilere uğramakta ve ayrışmaktadır. Bu durum kültür içinde farklılıkların ortaya çıkmasına, muhalif grupların doğmasına yol açmaktadır. Özellikle kent yaşamı üzerinden tanımlanan bu durum altkültür olarak nitelendirilmektedir. Dick Hebdige'in 1979 yılında yayınladığı *Altkültür: Tarzın Anlamı*

çalışması altkültürü anlamak için temel bir metin sayılır. Metinde İngiliz müzik kültüründeki punklar, modlar ve rastalar üzerinde yaptığı incelemelerde Hebdige, gençlik kültürü üzerinden altkültürü okur. İngiltere’de savaş sonrası dönemde ortaya çıkan altkültürlerin bir dizi içsel kutuplaşmaya dayalı olduğunu belirtir ve bir direniş ve yatışma döngüsü içerisinde hareket ettiklerine vurgu yapar(Hebdige, 2004, s. 123). Jenks ise, altkültürü “toplum içindeki meşrulaştırmanın ve denetimin hakim yapısından duyulan hoşnutsuzluğa veya bu yapıya yapılan bir müdahaleyi ifade eden bir karşıt değerler grubuna, bölgesine, kültüne, ya da ayrışmasına”(2007, s. 21) verilen ad olarak tanımlamaktadır. Zinler de herhangi bir konuya ilişkin anaakım kültürde yer almayan özelliklerin, çağrılarının yer aldığı metinler ve yayınlardır. Böylece zinler de içerikleri ve *zinester*ların muhalif duruşları nedeniyle altkültürün sesi olarak yorumlanmışlardır (Hebdige, 2002; Gelder, 2007; Duncombe, 2008; Triggs,2010). Zinler altkültürün iletişim araçlarından biri olarak gösterilmekte(Triggs, 2010, s.74) ve zin kültürü; kültürel değerler içinde radikal olmanın nasıl olacağını gösterdiği için altkültürü anlatan yapıtlar (Atton, 2014, s. 48) olarak değerlendirilmektedirler, *zinesterlar* ise altkültürün sesini dile getiren bireyler olarak tanımlanmaktadır.

2000’li Yıllarda Zinler

1970’lerden günümüze kadar devam eden zin üretimi özellikle A.B.D.’de eğitim alanında da yer bulmuştur. Öncelikle üniversiteler ardından ise diğer eğitim kurumları zinleri toplumda var olan farklılıkları anlamak ve bu farklı grupların birbirini tanımlama biçimlerini görmek için bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Bir yandan zinlerin kültürel, toplumsal olarak anlamları ve ifade ettikleri şeyler tartışılırken diğer taraftan da bu farklı, çeşitli, altkültür ürünleri kütüphanecilerin ilgisini çekmiş ve A.B.D.’deki çeşitli kütüphaneler bu yayınlara üzerine katalog oluşturmaya başlamışlardır.

Zinlerin kütüphane ortamına girmesi, ilk olarak 2000’de A.B.D.’deki Sallie Bingham Merkezi Kadın Tarihi ve Kültürü Bölümü’ne eski bir *zinester* olan Sarah Dyer’in tüm A.B.D.’de kadın *zinesterlar* tarafından çıkarılmış olan 1000’den fazla sayıdaki zin koleksiyonunu bağışlaması ile olmuştur(Wooten, 2002, s. 17). Böylece 1990’ların başından itibaren yayın hayatına Riot Grrrl Hareketi’ni anlatmak, tanımlamak ve görüşlerini yaymak için başlayan zinlere ulaşmak kolaylaşmış, aynı zamanda da altkültür, muhalif hareket olarak nitelendirilen sürecin üzerinde çalışmak, alternatif tarihi okumak mümkün olmuştur. Dyer’in başlığı A.B.D.’deki diğer zin koleksiyon sahibi kadınları da harekete geçirmiş ve 1995-2002 arasında yine Riott Grrrl Hareketi içinde çıkan zinleri biriktiren Amy Mariaskin, 150 adet zini bulunan Sarah Wood koleksiyonlarını kütüphanelere bağışlamışlardır (Eichhorn, 2010, ss. 629-

630). Böylece döneme ilişkin zengin kaynakları ile hem üniversitelerin kütüphaneleri birer cazibe merkezi haline gelmiş hem de yayınlanmamış günlükler, mektuplar, alternatif politik yaklaşımlar bir sonraki nesillerle buluşma şansını yakalamıştır. Günümüzde A.B.D.’de Sallie Bingham haricinde 30’u aşkın üniversite ve merkezde dünyanın her yerinden edinilen zinler arşivlenmeye devam edilmektedir(Bartel, 2004, ss. 143-144). Bartel’a göre zinler, kütüphane koleksiyonlarına derinlik katmakta ve kütüphanelerin kapsamını geliştirirken okuyucuya stil, içerik ve konu çeşitliliği sunmaktadır, bu da koleksiyonu güçlü hale getirmektedir(2004, s.33). Kütüphane çalışmaları açısından konuya getirilen bir eleştiri bulunmaktadır o da zinlerin yayın, üretim ve dağıtım süreçlerinin *zinester*ların motivasyonuna, finans kaynaklarına ve içsel süreçlerine bağlı olması ve bu yüzden zinlerin aperiyojik olarak çıkmalarıdır, bu da düzenli olarak toplanmalarında ve kütüphanelerde katalog haline gelmelerinde sorunlara neden olmaktadır(Koh, 2008, s.49). Tüm bu bilgiler ışığında zinlerin eğitim süreçlerinin bir parçası haline gelmesi ve kütüphanelerde yer alması zin açısından günümüzde yeni yaklaşımların da başladığının bir işareti olarak nitelendirilebilir.

Kütüphanelerde artan sayıda yer alan zinlere paralel olarak özellikle A.B.D.’de eğitim alanı zinleri eğitsel bir araç olarak görmeye başlamıştır. Bu alan perspektifinden zin üretim süreci öğrencilerin arka planlarını, örtük olan, içselleştirdikleri düşüncelerinin okunması açısından önemli görülmüş, bu durum sosyal bilimler alanında eğitim-öğretim materyalleri arasında yer alması sonucunu doğurmuştur. Uluslararası alanyazınında zinlerin eğitimde kullanıma ilişkin pek çok çalışma mevcuttur (Guzetti&Gamboa, 2004; Jacobi, 2007; Bott, 2002; Buchanan, 2012; Desyllas & Sinclair, 2014). Bu çalışmalar zini bir eğitim materyali olarak kullanmanın avantajları, o öğrenci topluluğunun kültürel arka planının tespiti gibi konular üzerine yoğunlaşır.

2000’li yıllardan başlayarak zinlerin eğitim alanında eğitsel bir araç olarak kabul edildiğini görmekteyiz. Guzetti ve Gamboa’nın zin aracılığıyla ergen kız çocuklarının toplumsal cinsiyet, cinsellik ve ırk gibi konulardaki yaklaşımlarının incelendiği ve bu çocukların kimliklerini ifade etme biçim/ aşamalarının irdelendiği çalışması, bu alanda yapılan ilk araştırmaların başında gelmektedir(2004, s. 413). Guzetti ve Gamboa çalışmasının sonunda, zini bir eğitim aracı olarak kullanmanın “kurallar olmadan yazma özgürlüğüne” gölge düşürdüğünü belirtirken diğer yandan, öğretmenlerin belli konuları(DIY etiği, kendini rahat ifade etme vs.) öğretilmede zinleri bir araç olarak kullanmalarının yararlı olacağını belirtmişlerdir(ss. 432-433). Boot (2002) öğrencilerinin zin üretim süreçlerini anlattığı çalışmasında zinleri kullanmasının temel nedenini onların anılarına, yaşamlarına, yazdıklarına ulaşabilmenin bir yolu olarak görmesinden kaynaklandığını belirtir ve sınıfında çıkartılan

zinlerin analizini yaparak öğrencilerini daha iyi anlayabildiği, analiz edebildiği sonucuna ulaşır.(s. 27). Buchanan'ın(2012) *Zines in the Classroom: Reading Culture*(Sınıfta Zinler: Kültürü Okumak) adlı çalışmasında ise, çeşitli yaş gruplarına ve konularına göre bir sınıf çalışması olarak çıkarılan zinlerin değerlendirilme süreçleri anlatılır. Buchanan'a göre, çeşitli konulara göre (roman, mizah, şiir) öğrencilerin hazırladıkları zinler onların konuyu ne kadar öğrendiklerini anlatan en iyi kaynaklardır (s. 73) ve sınıfa zinleri taşımak öğrencilere çoklu bir okur-yazarlık eğitimi vermekte, onları okumaya, kültür yaratmaya aktif olarak katılmaya teşvik etmektedir(s. 77). Desyllas ve Sinclair ise zinleri, etkili bir eğitsel araç olarak görürler ve sosyal hizmet literatüründe yeni ortaya çıkan güçlü bir kaynak olarak nitelendirirler. Onlara göre, sosyal hizmetler eğitimi alanında zinler önemli bir araçtır, çünkü zinler sosyal adaletsizlik ve eşitsizliği yaratan başat ideolojiyi eleştiren bir yapıya sahiptirler, iktidar/imtiyaz sahibi kurumlara meydan okurlar ve toplumsal değişimi savunurlar. Ayrıca pedagojik bir araç olarak zinleri kullanmak öğrencilere seslerinin, tanınmış bir yazar kadar geçerliliği, meşruiyeti ve gücü olduğunu öğretmek için iyi bir fırsattır(2014, s. 299).

Sonuç

1930'lu yıllar hayran kültürünün yarattığı bir dergi formatı olarak fanzinin ortaya çıktığı zamanlardır. Bilimkurgu, edebiyat, spor, popüler kültür kahramanları üzerine yazılan yazıların, mektupların, önerilerin yer aldığı fanzinler zaman içinde değişmiş ve zine dönüşmüştür. Fanzinin ve zinin fotokopi ile çoğaltılan, genellikle siyah-beyaz basılan, boyutları birbirinden farklı, çok çeşitli içeriğe sahip bireysel yayınlar olarak tanımlandığını görürüz, oysa ki fanzin ve zin çalışmada değinilen bilgilerin ışığında birbirinden oldukça farklı özellikleri olan yayın biçimleri olarak karşımızda durmaktadır.

1970'li yıllarda A.B.D. başta olmak üzere ortaya çıkan Punk Hareketi, her ne kadar müzik alanında bir başkaldırı gibi gözükse de toplumsal, kültürel olarak değişimi talep eden bir yapıda ilerlemiş, her alanda özgürlük isteyen bir ideolojiye dönüşmüş ve gençlere yeni bir dünyanın mümkün olabileceğine dair söylemleri ile çağrıda bulunmuştur. Hareket, otorite ve kapitalizm karşıtı, anti-milliyetçi, anti-militarist yaklaşımları benimsemiş ve genellikle anarşizm ile ilişkilendirilmiştir. Toplumsal ve kültürel yapıya yapılan bu eleştirilerden medya da payını almış, Punk Hareketi'ni benimseyen bireyler kendi medyanı yarat ilkesinden yola çıkarak alternatif iletişim araçlarına yönelmişlerdir. Bu süreçte, eski bir bağımsız yayın biçimi olan zinler hareketin önemli bir parçası haline gelmiştir. Böylece fanzin olarak anılan bağımsız yayınlar, içerik ve söylemlerinin değişmesi ve çeşitlenmesi ile zine dönüşmüştür. Bu dönüşümü 1990'lı yıllarda ataerkil düzene bir başkaldırı olarak ortaya çıkan Riot Grrrl Hareketi de

desteklemiştir. Üçüncü Dalga Feminizm olarak da nitelendirilen Riot Grrrl Hareketi, erkek egemen müzik sahnelerine, beden politikalarına, şiddete, cinsiyetçi söylemlere karşı kadınların ve farklı cinsel kimliklerin özgürlüğünü savunmuştur. Hareket, herkes için(kadınlar, LGBTI, toplumdaki dezavantajlı gruplar) adalet ve eşitlik talebinde bulunmuştur. Bu taleplerinin dile geldiği en önemli araç ise zinler olmuştur. Görüldüğü üzere hem Punk hem de Riot Grrrl Hareketleri anaakım kültürden ayrılan, muhalif ve isyankar özelliklere sahiptirler. Bu bağlamda da bir iletişim aracı olarak kullandıkları zinlerin içeriği/üretim/dağıtım süreçleri de bu hareketlerin özellikleri ile örtüşmüştür. Bu yüzden de 1970'lerden günümüze kadar zinler bir taraftan alternatif medya tanımlamalarının bir parçası olurken diğer yandan altkültürün sesi olarak nitelendirilmişlerdir.

Yapılan alanyazın taraması göstermektedir ki zinler 2000'li yıllardan itibaren başta A.B.D. olmak üzere bir başka alanda daha etkin hale gelmişlerdir. Kişisel yayınlar olan zinler eğitim alanında öğrencilerin siyasal görüşlerini öğrenmek, ırkçılık, cinsiyet, dezavantajlı gruplara ilişkin tutumlarını anlayabilmek için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte yine özellikle A.B.D.'de kütüphaneler zin koleksiyonları oluşturmaya başlamış ve yakın tarihin altkültür söylemleri ve alternatif medya biçimlerine görünürlük kazandırılmıştır.

Uluslararası alanyazınında zinler alternatif bir medya, altkültürün sesi, *zinester*ların kimliklerinin analizi, zin çıkarma motivasyonları, biçim ve dil gibi birçok açıdan ele alınmakta ve zin kültürü analiz edilmeye çalışılmaktadır. Süreç içinde fanzin zine dönüşmüş, zinin ise kullanım alanları yıllar içinde değişmiş, farklılaşmıştır. Ulusal alanyazınına baktığımızda ise, çalışmanın başında da belirtildiği üzere konu ile ilgili yapılan az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Uluslararası alandaki çalışmalarda hareketle, Türkiye'de çıkan fanzin ve zinlerin üretim ve dağıtım süreçlerinin analizi, *zinester*ların kimlikleri ve motivasyon kaynakları, zin içeriklerinin irdelenmesi olası çalışmaların başında gelmektedir. Türkiye'de yayınlanan zinler alternatif bir medya olarak tanımlanabilir mi, *zinester*ların kimlik özellikleri nelerdir ve altkültürün bir taşıyıcısı mıdır, zin kültüründe toplumsal cinsiyet rolleri nasıldır, zinlerin içerikleri ve biçimleri farklılık göstermekte midir gibi sorular çerçevesinde çalışmaların yapılması bu mecrayı ve kültürü anlamada yol gösterici olabilecektir. Böylece kişisel yayınlar aracılığıyla hem yakın geçmişe ilişkin alternatif tarih anlaşılabilir hem de kültürün farklı yönlerini/katmanlarını tanımak mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- Atton C.(2006) *Alternative Media*, United States:Sage Publications.
- Atton, C. (2011a). Zines. Downing, J.D.H.(Ed.) *Encyclopedia of Social Movement Media*. California: Sage Publications: 565-567.
- Atton, C. (2011b). Alternative Media. Downing, J.D.H.(Ed.) *Encyclopedia of Social Movement Media*.California: Sage Publications: 15-20.
- Atton,C.(2014). Alternatif Medyaya Bakış: Kuram ve Metodoloji. Yanıkkaya B. ve Çoban B. (Ed.) içinde. *Kendi Medyamı Yarat*, Cilt 1. İstanbul: Kalkedon Yayınları: 21-62
- Bailey O.,Cammaerts B.ve Carpentier N.(2015). *Alternatif Medyayı Anlamak*. Çiğdem Öztürk (Çev.). İstanbul:Epsilon Yayıncılık.
- Bartel, J.(2004). *From A to Zine Building A Winning Zine Collection in Your Library*. United States: American Library Association.
- Blandy,D.(2002) *Zines Timeline*. http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html . Erişim tarihi: Aralık 2016.
- Bogue, R. (1996). Örnek Bir Okuma Parçası Kafka'nın Köksapsal Yazı Makinesi. (N.A. Şüküroğlu, Çev). *Toplum Bilim Deleuze Özel Sayısı*. (5). 121-129.
- Bott, C.(2002). Zines:The Ultimate Creative Writing Project. *The English Journal*. 92(2). 27-33.
- Buchanan, R.(2012).Zines in The Classroom. *The English Journal*. 102(2). 71-77.
- Chidgey, R.(2009). Free, Trade: Distribution Economies. *Feminist Zine Networks*. *Signs*. 35(1). 28-37.
- Desyllas,M.C. & Sinclair,A.(2014). Zine-Making as a Pedagogical Tool for Transformative Learning. *Social Work Education*. (33)3. 296-316.
- Downing, J. D.H. (2001). *Radical Media: Rebellious Communication and Social Movements*. United States: Sage Publications.
- Duncombe, S.(2008). *Notes from Underground Zines and The Politics of Alternative Culture*. Canada:Microcosm Publishing.
- Dunn, K.&Farnsworth S.M.(2012). We ARE the Revolution: Riot Grrrl Press, Girl Empowerment, and DIY Self-Publishing. *Women's Studies: An inter-disciplinary Journal*, 41:2. 136-157.
- Eichhorn, K.(2010). D.I.Y Collectors, Archiving Scholars, and Activist Librarians: Legitimizing Feminist Knowledge and Cultural Production Since 1990. *Women's Studies*. 39 (6). 622-646.
- Fuchs, C.(2010). Alternative Media As Critical Media. *Eurupean Journal of Social Theory*.13(2). 173-192.
- Gelber, S.M.(1997). Do-It-Yourself: Constructing, Repairing and Maintaining Domestic Masculinity. *American Quartely*. 49(1). 66-112.
- Gelder, K. (2007). *The Subcultures Cultural Histories* *ial Practice*. United States: Routledge Publishing.
- Guzzetti, B.J.&Gamboa, M.(2004). Zines *ocial Justice: Adolescent Girls Writing on Their Own*. *Reading Research Quarterly*. 39(4). 408-436.
- Hebdige, D.(2002). *Subculture:The meaning of Style*. London: Taylor and Francis Publishing
- Hebdige, D.(2004). *Altkültür:Tarzin Anlamı*. (S. Nişancı, Çev.). İstanbul:Babil Yayınları.
- Jacobi, T.(2007). The Zine Project: Innovation or Oxymoron? *The English Journal*. 96(4). 43-49.
- Jenks, C.(2007). *Altkültür: Toplumsalın Parçalanışı*. (N. Demirkol, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kearney, M.C.(2006). *Girls Make Media*. New York: Routledge Publishing.
- Koh, R.(2008). *Alternative Literature in Libraries: the Unseen Zine*. *Collection Building*. 27(2). 48-51.
- Mabweazara, H.M.(2015). A Clash of Cultures Pirate Radio Convergence and Reception in Africa. Atton, C.(Ed). *The Routledge Companion of Alternative and Community Media*.

- New York: Routledge Publishing:437-445.
- Moran, I.(2010). Punk: The Do-it-Yourself *Subculture Social Sciences Journal*. 10(1). 58-65.
- Öktem, A.(2006). *Şeytan Aletleri, Genel Kültürden Kenar Kültüre Fanzinler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Perkins, S.(1992) *Science Fictions Fanzines*.
<http://www.zinebook.com/resource/perkins/perkins2.html> Erişim tarihi: Aralık 2016
- Radway, J.(2016). *Girl Zine Networks, Underground Itineraries, and Riot Grrrl History: Making Sense of Struggle for New Social Forms in teh 1990s and Beyond*. 50(1). 1-31.
- Rogers,T. &Marshall, E.(2012). On the Road: Examining Self-Representation and Discourses of Homelessness. *Young Adult Texts. Journal of Adolescent & Adult Literacy* ,55(8):725-733.
- Sandoval, M.&Fuchs, C.(2010). *Towards a Critical Theory of Alternative Media. Telematics and Informatics*. 27. 141-150.
- Sklar, A.(2006). The Personal, Political, and a Little Bit of Everything Else: Girls, Grrrls and Perzines. *The French Journal of Populer Music Studies*. 5(1). 73-81.
- Triggs, T.(2006). Scissors and Glue: Punk Fanzines and Creation of a DIY Aesthetic. *Journal of Design*. 19(1).69-83.
- Triggs, T.(2010). *Fanzines*. London:Thames&Hudson Publisher.
- Williams, R.(1993). *Kültür*. (S. Aydın, Çev.) Ankara: İmge Yayınları.
- Wooten, K.(2012). Feminist Archives: Zines At The Bingham Center. *Feminist Collections*. (33)2.
- Wooten, K. (2002). *Women's Zines in the Sarah Dyer Zine Collection*. M.A. Thesis. University of North Carolina.
- Wright, F.(1996). *The Psychological Motivations of the Zine Publisher*.
www.zinebook.com/resources/wright . Erişim tarihi: Ekim 2016.